

AKA BROŠURA:

**Metodologije za
poticanje društvenog djelovanja
i demokratskog angažmana**

SADRŽAJ

SAŽETAK	3
UVOD	4
METODOLOGIJE	6
Temelji za GGO metodologije kojima se potiču društveno djelovanje i demokratski angažman	6
Zajednička definicija GGO-a	7
Pojmovnik glavnih koncepata i tema	8
Ključni elementi organizacije transformativnog iskustva učenja	12
Ciljna skupina – Važnost okupljanja sudionika iz različitih sredina u AKA projektu	16
METODOLOGIJE GGO-A ZA POTICANJE DRUŠTVENOG DJELOVANJA I DEMOKRATSKOG ANGAŽMANA NA LOKALNOJ RAZINI U OSAM EUROPSKIH ZEMALJA	18
Belgija	20
Francuska	21
Njemačka	21
Grčka	22
Hrvatska	23
Španjolska	24
Italija	25
Portugal	25
Evaluacija	26
ŠEST KORAKA ZAKLADE SOLIDAR ZA PROVEDBU GGO-A	28
ZAKLJUČCI	32
A sada, što dalje? Centar za učenje zaklade SOLIDAR	33

SAŽETAK

Projekt AKA - Awareness Knowledge and Action for Active Citizens (Osviještenost, znanje i djelovanje za aktivne građanin(e)) bio je dvogodišnje (2022.-2024.) transformativno i poučno iskustvo. Cilj projekta bio je povećati demokratsko sudjelovanje i angažman mladih iz ranjivih skupina u osam različitih zemalja. Svijet u kojem još uvijek postoje nejednakosti koje ugrožavaju sudjelovanje mladih u demokratskim procesima dokazuje da je put do uspostave uključivih demokracija još uvijek dug. Mladi, posebice oni iz marginaliziranih zajednica, često prvi nailaze na prepreke i isključeni su iz političkih rasprava koje se tiču njihove i naše zajedničke budućnosti.

Na početku ovog AKA putovanja, zaklada SOLIDAR je u suradnji s projektnim partnerima osmislila projekt u cilju rješavanja tih nejednakosti, stvaranja poticajnog okruženja i uspostavljanja načina da se mladima osigura aktivno i smisleno uključivanje u demokratski život u društvima u kojima žive. Kako bi se istražili održivi putevi do uključivih demokracija i izgradio taj most za mlade, u projektu su korišteni koncepti i metodologije globalnog građanskog obrazovanja (GGO) u svrhu osnaživanja i poticanja sudionika putem radionica podizanja svijesti i razmjene znanja, kao i njihova opremanja alatima potrebnima za iznalaženje rješenja za poteškoće te učinkovito uključivanje u demokratske procese.

Tijekom cijelog projekta, partneri u suradnji sa SOLIDAR-om bili su uključeni u kontinuirano uzajamno učenje, mentorstvo, njegovanje osjećaja zajedništva među edukatorima i sudionicima te stvaranje sigurnog prostora u kojima mladi mogu osmisliti vlastiti tijek učenja i poduzeti odgovarajuće korake. Ta suradnja je sudionicima pomogla da razviju svijest o društvenim i okolišnim problemima, da uče o svojim ulogama u demokratskim društvima te da se uključe u političke rasprave kako bi pojačali svoj glas pred tvorcima politika.

Ova brošura predstavlja praktičan vodič za edukatore i ostale djelatnike koji nastoje promicati iskustvo transformativnog učenja. Ona pruža konkretne alate, pristupe, definicije i šest fleksibilnih koraka koje treba poduzeti kako bi se zajednicu obrazovnih radnika i radnica podržalo u upoznavanju s globalnim građanskim obrazovanjem, u njegovoj primjeni ili daljnjem razvijanju različitih metodologija. U ovoj brošuri, dostupnoj na osam jezika, nastojimo iznijeti glavne koncepte, teme i metodologije korištene za isticanje primijenjenih pedagoških pristupa neformalnom obrazovanju i opisati kako su oni utjecali na sudionike iz različitih sredina.

UVOD

Projekt AKA for Active Citizens¹, sufinanciran iz CERV programa Europske komisije, trajao je dvije godine (2022.-2024.), a cilj mu je bilo **promicanje demokratskog sudjelovanja i angažmana** na razini **EU-a mladih građana iz ranjivih skupina** u osam zemalja kroz **aktivnosti temeljene na globalnom građanskom obrazovanju (GGO)** koje su se provodile u **društvenim centrima**. Projekt je koordinirala zaklada SOLIDAR², a proveden je u suradnji sa sljedećim projektnim partnerima: Associazione di Promozione Sociale (ARCI)³ (Italija), Ceméa⁴ (Francuska), Centar za mirovne studije (CMS)⁵ (Hrvatska), DAFNI KEK⁶ (Grčka), Diáspora Sem Fronteiras⁷ (Portugal), Liga Española de la Educación⁸ (Španjolska), Pour la Solidarité⁹ (Belgija) i Willi-Eichler Akademie¹⁰ (Njemačka).

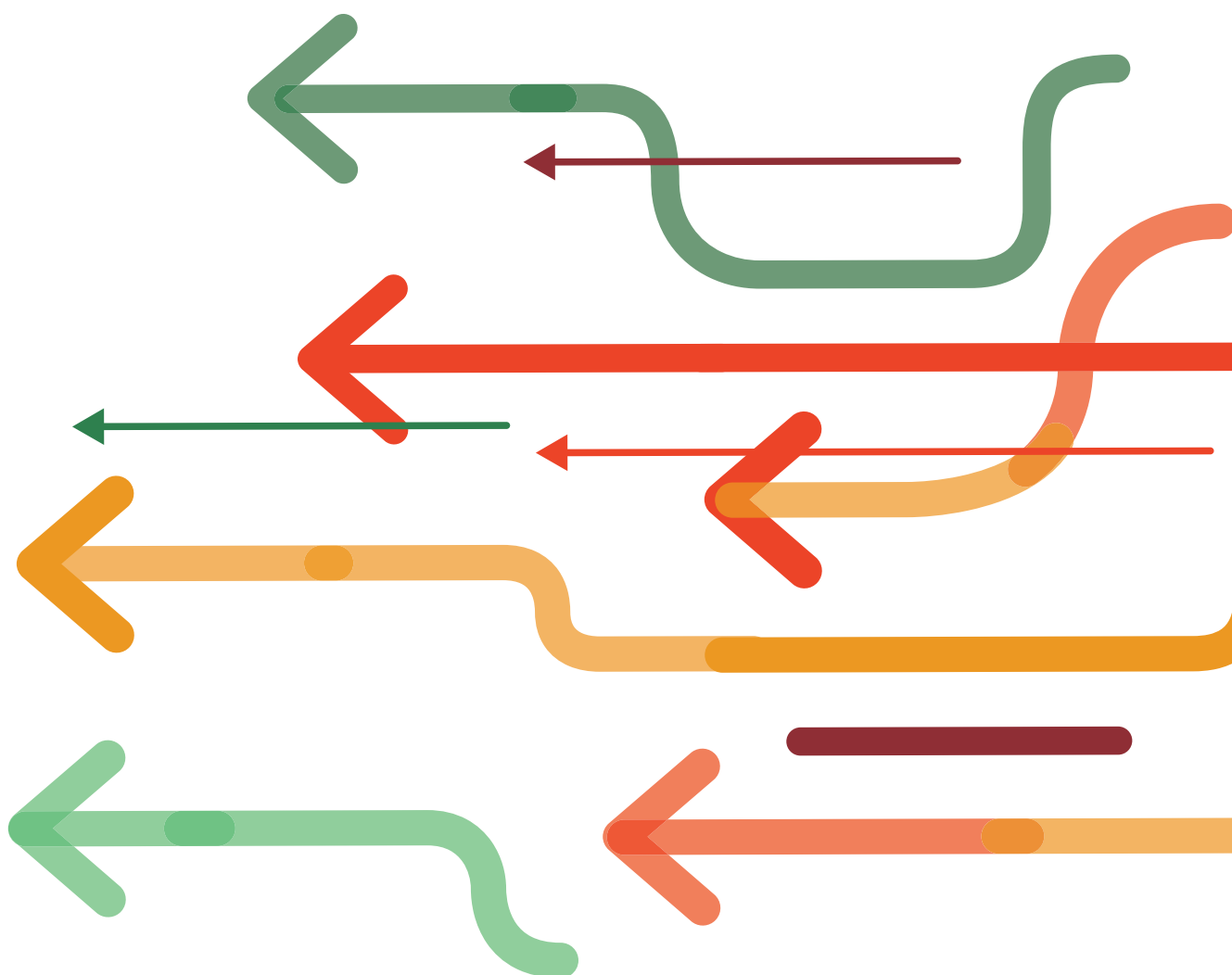
U svjetlu europskih izbora 2024., ali i u širem svjetlu napora za postizanje pravednijih, ravnopravnijih društava koja žive u skladu jedna s drugima i okolišem na globalnoj razini, ključno je promicati sudjelovanje mladih, dijela stanovništva koje je često voljno sudjelovati u politici, no nema uvijek prave alate za izražavanje svojih zahtjeva i interakciju s demokratskim procesima EU-a. Ovo je posebno važno u slučaju onih iz ranjivih skupina ili onih koji, zbog međusobno isprepletenih značajka, nailaze na prepreke svom političkom sudjelovanju. Jaz između njihove lokalne stvarnosti i šireg europskog upravljanja moguće je premostiti poticanjem njihove uključenosti u demokratski i građanski život EU-a.

Preciznije, kako bi se istražili načini uključivanja u građanski život i izgradilo okruženje koje to omogućava, kroz projekt su razrađene i testirane GGO metodologije za osnaživanje mladih kroz osviještenost i znanje, što je rezultiralo aktivnostima usredotočenima na društvene izazove za pravednu tranziciju, kao i na strukturne nejednakosti u našem društvu na **kolektivan i transnacionalan** način. Mladi sudionici dobili su priliku osvijestiti aktualne društvene i okolišne izazove, razumjeti svoju ulogu i mogućnosti u demokratskom društvu te doprinos različitih dionika. Na taj način im je i pružena prilika da uče o politici EU-a i načinima demokratskog utjecanja na nju, komuniciranju s tvorcima politika i primijeni korištene metodologije u daljnjem društvenom djelovanju po završetku projekta. Tijekom cijelog projekta, partneri su kontinuirano imali priliku za **uzajamno učenje**, dijeleći stečena iskustva, te su neizravno doprinijeli **osjećaju pripadnosti EU-u**, stvaranjem zajednice sačinjene od edukatora i mladih sudionika koji su dvije godine surađivali za svoj osobni boljitak, ali i za boljitak svojih zajednica kako na lokalnoj, tako i na razini EU-a i globalnoj razini.

Projektni partneri u ovoj brošuri nastoje iznijeti osnovnu terminologiju i glavne značajke metodologije korištene tijekom projekta, kao i navesti različite uključene ciljne skupine, ocrtavajući primijenjene pedagoške pristupe neformalnom obrazovanju i opisujući njihov utjecaj na sudionike. Te su metodologije proizašle iz zajedničkog razumijevanja globalnog građanskog obrazovanja i načina njegove primjene kao transformativnog procesa učenja, proizašlog iz **osposobljavanja voditelja** koje su na početku projekta

prošli svi u projekt uključeni edukatori. One su zatim lokalno primijenjene unutar **24 aktivnosti** u osam društvenih centara koje su zajednički uspostavili projektni partneri i više od 500 uključenih mladih. Sudionici projekta bili su uključeni u vrlo rane faze pripreme aktivnosti, na način da su zajedno s edukatorima pohađali osposobljavanje voditelja i zajednički definirali smjernice za sve aktivnosti koje su se odvale u naredne dvije godine.

Višejezičnim pristupom trebalo bi se omogućiti daljnje testiranje i primjena metodologija koje su projektni partneri, zahvaljujući AKA projektu, identificirali kao učinkovite za poticanje društvenog djelovanja i demokratskog angažmana na razini EU-a, kao i na lokalnoj razini.

METODOLOGIJE: TEMELJI ZA GGO METODOLOGIJE KOJIMA SE POTIČU DRUŠTVENO DJELOVANJE I DEMOKRATSKI ANGAŽMAN

Različite radionice organizirane u osam različitih zemalja EU-a provedene su uz pomoć različitih metodologija globalnog građanskog obrazovanja građanstvo (GGO) uz korištenje različitih pedagoških alata. Korištenjem tih metodologija i alata, **projektni partneri nastojali su riješiti problem strukturne diskriminacije i omogućiti demokratsko sudjelovanje, promičući GGO uglavnom za mlade iz ranjivih skupina.** Na svakoj radionici korišteni su jedinstveni pristupi i alati osmišljeni za uključivanje sudionika, poticanje razumijevanja i poticanje njihovog aktivnog sudjelovanja u zajednicama u kojima žive. Sljedeći odlomci uključuju analizu primijenjenih metodologija, njihove prednosti i područja koja treba poboljšati u različitim zemljama.

Zajednička definicija GGO-a

Globalno građansko obrazovanje (GGO) može se definirati na različite načine, a SOLIDAR je preuzeo stajalište profesorice Vanesse Andreotti sa Sveučilišta British Columbia, budući da ono obuhvaća brojne konceptualizacije¹¹ članova SOLIDAR-a. Andreotti GGO razumijeva kao političko obrazovanje na globalnoj razini koje sudionike priprema da razviju osjećaj pripadnosti globalnoj zajednici, da se uključe i preuzmu aktivnu ulogu u društvu kako bi doprinijeli mirnom, pravednom svijetu u kojem su ekološki resursi očuvani. Ona objašnjava da su ključni izazovi poput migracija, klimatskih promjena, digitalizacije i očuvanja mira globalne prirode i da se ne mogu rješavati samo u okviru nacionalnih država¹².

Ovaj temeljni pristup usklađen je s ciljevima AKA projekta jer uključuje transformativnu, demokratsku i participativnu perspektivu usmjerenu na vrijednosti. Sudionici nisu bili samo informirani ili podučeni uz pristup odozgo prema dolje, već su bili osnaženi za djelovanje tijekom i po završetku projekta, razumijevanje društvenih pitanja, prepoznavanje svog prava na sudjelovanje i stjecanje alata za to. Usklađen je i s prethodnim radom partnera na uključivanju ljudi u pitanja kao što su rodna ravnopravnost ili okolišna osviještenost, te njihovom poznavanju neformalnih pedagoških pristupa. U zajedničkom nastojanju da se potakne kohezivan, utjecajan pristup, nadograđujući postojeći rad SOLIDAR-a i njegovih članova na teorijskom i političkom okviru za GGO, edukatori i mladi voditelji iz svih partnerskih organizacija okupili su se u Bruxellesu na jednodnevnom zajedničkom treningu na početku projekta u cilju utvrđivanja ključnih vrijednosti GGO-a koje svi dijele. Zajednički su razradili konkretne korake koji su se primjenjivali u svakoj od aktivnosti s ciljem podrške transformativnom iskustvu učenja.

Na temelju toga, u osam različitih zemalja EU-a uspostavljena suradnja u društvenim centrima u kojima se GGO metodologije i različiti pedagoški alati koriste za promicanje osnaživanja obrazovanjem o strukturnoj diskriminaciji, demokratskom sudjelovanju i u kojima su ciljna skupina mladi iz ranjivih skupina. U svakom od tih centara zatim je održana radionica na drugu temu u skladu s ciljnom skupinom i njihovim potrebama. Na tim radionicama predstavljeni su jedinstveni koncepti i alati osmišljeni uz prilagođen, zajednički kreiran pristup za uključivanje sudionika, promicanje razumijevanja i poticanje njihovog aktivnog sudjelovanja u zajednicama u kojima žive.

Pojmovnik u nastavku rezultat je kolektivnog rada na uspostavljanju zajedničke metodologije za GGO, pri čemu je svaki partner pridonio definiranju jednog ili više koncepata, kao što je naznačeno nazivima organizacije u zagradama. Koncepti izneseni u nastavku kategorizirani su u sljedećih pet tematskih skupina: **klimatska pravda, demokratski angažman, rodna ravnopravnost, učenje i socijalna pravda**. U sklopu GGO-a, za poticanje transformativnog učenja predviđeni su zajedničko osmišljavanje alata, osiguravanje sigurnog okruženja za učenje, praksa uzajamnog učenja i pristupi usmjereni na djelovanje.

Pojmovnik glavnih koncepata i tema

KLIMATSKA PRAVDA

- 1. Poremećaji povezani s klimatskim promjenama¹³:** značajne i brze promjene u klimatskim uvjetima na Zemlji, često povezane s globalnim zagrijavanjem uzrokovanim ljudskom aktivnošću. **(CEMÉA)**
- 2. Okolišna odgovornost, aktivizam i pravda¹⁴:** skupno ili pojedinačno se odnose na prakse i pokrete usmjerene na osiguravanje održive interakcije između ljudi i okoliša. To podrazumijeva usvajanje ekološki prihvatljivih ponašanja i praksi za smanjenje utjecaja na okoliš (odgovornost), zagovaranje održivog upravljanja resursima i utjecanje na javne politike, kao i pojedinačno djelovanje za sprečavanje uništavanja okoliša. **(CEMÉA, ARCI i Liga Española de la Educación)**
- 3. Gerilsko vrtlarstvo:** uzgoj hrane, biljaka ili cvijeća na zemljištu koje vrtlari nemaju zakonska prava obrađivati, kao što su napuštena mjesta, područja o kojima se ne brine ili privatno vlasništvo. **(ARCI)**
- 4. Pravedna tranzicija:** koncept koji za cilj ima osigurati da tranzicija na održivije i ekološki prihvatljivije gospodarstvo bude pravedna za sve, posebno za najugroženije zemlje, zajednice i radnike. **(CEMÉA)**
- 5. Permakultura:** pristup upravljanju zemljištem i osmišljavanju naselja koji usvaja mehanizme uspješnih prirodnih ekosustava i primjenjuje ih na regenerativnu poljoprivredu, urbanističko planiranje, vraćanje prirode u stanje divljine i otpornost zajednice. **(ARCI)**
- 6. Planetarne granice¹⁵:** fizičke granice Zemljine biosfere unutar kojih se čovječanstvo može održivo razvijati bez ugrožavanja vitalnih ekosustava. **(CEMÉA)**
- 7. Održivost:** ravnoteža i poštovanje između ljudskog razvoja i očuvanja planeta, održavanje socijalne i okolišne pravde. **(Liga Española de la Educación)**
- 8. Ciljevi održivog razvoja za 2030.¹⁶:** skup od 17 globalnih ciljeva koje su 2015. usvojili Ujedinjeni narodi za borbu protiv siromaštva, zaštitu planete i osiguranje prosperiteta za sve do 2030. **(CEMÉA, DAFNI KEK)**
- 9. Urbana mobilnost i pristupačnost:** pravo građana da se kreću i odlaze na posao u vlastitom gradu koristeći ekološki prihvatljiv sustav javnog prijevoza. **(Liga Española de la Educación)**

DEMOKRATSKI ANGAŽMAN

10. **Aktivno sudjelovanje**¹⁷: uključivanje sudionika kao aktivnih sutvoraca i suradnika u sve aktivnosti, čime se poboljšava demokratski angažman i van projektnih aktivnosti. To uključuje kompetencije koje su ljudima potrebne za doseganje razine svijesti o sebi u odnosu na okruženje kojeg su dio, donošenje razumnih odluka te aktivno i pozitivno sudjelovanje u demokratskim kulturama u kojima žive. **(Svi partneri)**
11. **Artivizam**: Sjecište umjetnosti i aktivizma koje koristi kritičku maštu za osmišljavanje događanja i strategija koje potiču na razmišljanje i donose nova

značenja u potrazi za načinima postojanja više temeljenima na poštovanju. Oblici artivizma mijenjaju se ovisno o povijesnom kontekstu, kao i korištenju tehnologija i medija. U brojnim slučajevima aktivisti pokušavaju kroz umjetnost promovirati političke programe, s fokusom na podizanje svijesti o društvenim, okolišnim i tehnološkim problemima¹⁸. **(Centar za mirovne studije)**

12. **Građanski neposluh**: Aktivno odbijanje građanina da poštuje određene zakone ili zahtjeve vlade (ili drugih vlasti). Da bi se moglo nazvati „građanskim“, preduvjet je da bude „nenasilno“. **(Pour La SOLIDARITE (PLS))**
13. **Društveni centar**: prostor za sastajanje kojima upravljaju zajednice vođene vrijednostima. To uključuje centre za mlade (BE, DE), obrazovne centre (ES, FR), društvene i kulturne centre (EL, HR, IT) centre za migrante (PT) s kojima projektni partneri redovito surađuju i u kojima se mladi ljudi iz ranjivih skupina, a posebice mlade žene, osjećaju sigurnima za kolektivno djelovanje.

RODNA RAVNOPRAVNOST

14. **Rodna ravnopravnost**: jednakost prava i mogućnosti svih pojedinaca bez obzira na biološki spol, rod, seksualnu orijentaciju i rodni identitet. **(Diaspora Sem Fronteiras)**

UČENJE

- 15. Obrazovanje protiv diskriminacije:** rješavanje i suzbijanje pristranosti, predrasuda i diskriminacije u obrazovnim okruženjima promicanjem jednakosti i uključenosti. Uključuje učenje o društvenoj pravdi, ljudskim pravima i utjecajima diskriminacije na pojedince i društvo. **(Willi-Eichler Akademie)**
- 16. Krićka rasna teorija:** metodologija koja se koristi u obrazovanju protiv diskriminacije, usmjerena na razumijevanje i osporavanje načina na koji se rasa i rasizam ukrštavaju s drugim oblicima nejednakosti i ugnjetavanja u pravnim i društvenim sustavima. **(Willi-Eichler Akademie)**
- 17. Formalno, neformalno i informalno učenje:**
- a. Formalno obrazovanje** se oslanja na nastavni plan, uz specifićan plan za postupke i ishode, te unaprijed definiran i razvijen sadržaj kao temelj za učenje.
 - b. Neformalno obrazovanje** se odvija van službenog obrazovnog sustava (organizacije, nevladine udruge, klubovi mladih itd.), ali se i dalje oslanja na planirane aktivnosti.
 - c. Informalno učenje** je suprotno od formalnog obrazovanja i oslanja se na razgovor i interakciju, dinamićno je i uvijek je podložno ukljućenim ljudima i nastalim situacijama¹⁹. Kao i neformalno obrazovanje, smatra se učinkovitim načinom ućenja, posebice za mlade, jer je fleksibilno, usmjereno na one koji uće i kontekstualno. Ova vrsta obrazovanja je često smislenija i odmah je primjenjiva, što poboljšava usvajanje i razumijevanje. Također potiće znatiželju i intrinzićnu motivaciju, potićući stalni osobni i profesionalni razvoj. **(Svi partneri)**
- 18. Interkulturalno obrazovanje:** politićki pokret i proces usmjereno na osiguravanje socijalne pravde za sudionike u nepovoljnom položaju koji prepoznaje socijalnu pravdu kao institucionalno pitanje koje se moće riješiti samo sveobuhvatnim obrazovanjem, polazište kritićke analize sustava moći i privilegija. Temeljni ciljevi interkulturalnog obrazovanja su uklanjanje nejednakosti kroz obrazovanje; kvalitetno obrazovanje za sve²⁰. **(Centar za mirovne studije)**
- 19. Cjeloživotno ućenje:** ućenje koje se odnosi na sve oblike aktivnosti ućenja tijekom života i kojim su obuhvaćene različite dimenzije života svakog pojedinca (za osobni kao i za profesionalni razvoj i dobrobit). Uključuje formalno i neformalno obrazovanje te informalno ućenje. **(Svi partneri)**
- 20. Politićko obrazovanje:** poticanje sudionika na kritićko razmišljanje, preuzimanje rizika, preispitivanje onih koji imaju moć i promišljanje načina korištenja autoriteta u društvu **(Svi partneri)**
- 21. Temeljeno na vrijednostima:** osiguravanje da sadržaj i metode svih aktivnosti odražavaju vrijednosti koje su temelj GGO-a, kao što su tolerancija, sloboda, poštovanje, društvena i okolišna pravda te solidarnost (vidi definiciju GGO-a) **(Svi partneri)**

SOCIJALNA PRAVDA

22. **Ispravljanje nepravde:** usvajanje metodologije čiji je sastavni dio promišljanje nepravde i strukturne diskriminacije u svim aktivnostima **(Svi partneri)**
23. **Gentrifikacija:** Proces u kojem se osobe siromašnog urbanog područja mijenjaju doseljavanjem bogatijih ljudi, poboljšavanjem stambenih uvjeta i privlačenjem novih poduzeća, pri čemu se često raseljavaju trenutni stanovnici. **(Pour La SOLIDARITE (PLS))**
24. **Međupovezanost:** stanje međusobne povezanosti ili srodnosti različitih dijelova ili stvari (npr. međupovezanost klime i socijalnih kriza). **(Svi partneri)**
25. **Podizanje razine interkulturalne osviještenosti:** uvažavanje kulturnih razlika, poticanje dijaloga koji prepoznaje različitost kao dodanu vrijednost **(Svi partneri)**.
26. **Međugeneracijska solidarnost²¹:** socijalna kohezija među generacijama **(DAFNI KEK)**
27. **Intersekcionalnost:** složen, kumulativan način na koji se učinci višestrukih oblika diskriminacije (kao što su rasizam, seksizam i klasizam) kombiniraju, preklapaju ili ukrštavaju, posebice u iskustvima marginaliziranih pojedinaca ili skupina²². **(Svi partneri)**
28. **Intersekcijnska diskriminacija:** pojavljuje se kada je diskriminacija istovremeno zasnovana na dvije ili više osnove i to na neodvojiv način, proizvodeći različite specifične oblike diskriminacije. **(Pour La SOLIDARITE (PLS))**
29. **Socijalne nejednakosti²³:** nejednakosti povezane s ekonomskim statusom (kao što su nejednakosti u dohotku, plaćama ili bogatstvu), nejednakost postupanja i odgovornosti (pristup i korištenje povlastica), političke/građanske diskriminacije (pristup državnim resursima), nejednake mogućnosti za poboljšanje kvalitete života i diskriminacija na temelju pripadnosti (bilo da se radi o primjerice obiteljskom, nacionalnom ili vjerskom podrijetlu). **(DAFNI KEK)**
30. **Socijalna pravda:** težnja za jednakošću i smanjenjem socijalnih nejednakosti na individualnoj i kolektivnoj razini, s učinkovitim intersekcijnskim pogledom. **(DAFNI, KEK i Liga Española de la Educación)**
32. **Socio-prostorna segregacija:** Razdvajanje stanovništva istog područja prema razlikama u prihodima. **(Pour La SOLIDARITE (PLS))**
33. **Strukturna diskriminacija:** Kontinuirana nejednakost među pojedincima na temelju bolesti, invaliditeta, vjere, seksualne orijentacije ili drugih mjerila različitosti **(Pour La SOLIDARITE (PLS))**
34. **Urbanizacija:** Proces u kojem se veliki broj ljudi trajno nastanjuje na relativno malim područjima, tako tvoreći gradove. **(ARCI)**

Ključni elementi organizacije transformativnog iskustva učenja

Uspjeh metodologija GGO-a ne proizlazi samo iz kontekstualnih čimbenika, već i iz predviđanja i pažnje usmjerene na stvaranje prostora u kojem se one mogu razvijati, omogućavajući sudionicima da se izraze i slobodno sudjeluju. Tijekom osmišljavanja projekta, kao i na uvodnom zajedničkom treningu, sudionici su identificirali i primijenili nekoliko učinkovitih praksi. Ovi sveobuhvatni naponi uključivali su ključne sastavnice poput zajedničkog stvaranja alata, osiguravanja sigurnog i uključivog okruženja za učenje, provođenja uzajamnog učenja i mentorstva te korištenja pedagoških pristupa usmjerenih na djelovanje. Svaki od tih elemenata značajno je pridonio cjelokupnom uspjehu projekta i smislenom angažmanu sudionika. Osim toga, bolja evaluacija i daljnje praćenje, kao i zajedničko razumijevanje koncepata i vremenskih ograničenja identificirani su kao dva područja za jačanje.

ZAJEDNIČKO STVARANJE I ANGAŽMAN SUDIONIKA

Okruženje pogodno za transformativno učenje započinje organizacijom aktivnosti. Naglasak na prakticiranje smislenog sudjelovanja, koji uključuje osnaživanje sudionika za aktivno uključivanje u osmišljavanje svake od aktivnosti i odabir tema o kojima će se raspravljati, identificiran je kao ključni element za uspješnost društvenih centara. Metode kao što su oluja ideja, world café i interaktivne rasprave, potaknule su osjećaj uključenosti i odgovornosti. Nadalje, pedagoški alati kao što su **analiza fotografija**, **mapiranje ciljeva održivog razvoja** i **Klimatske freske**²⁴ učinili su složene teme pristupačnima i zanimljivima javnosti koja je inače izložena riziku izostanka s ključnih rasprava za budućnost naših društava.

SIGURNO I UKLJUČIVO OKRUŽENJE

Još jedan bitan aspekt radionica provedenih u ovom projektu kojim je omogućen smislen angažman ranjivih skupina bilo je usvajanje **dogovora o radu** ili **kodeksa ponašanja**. Oni su osmišljeni na početku projekta te su sudionicima predstavljani i s njima raspravljani na početku aktivnosti u društvenim centrima. Cilj je osigurati sigurno, uvažavajuće i uključivo okruženje za učenje kako bi se različitost mogla izraziti, uvažiti i čuti. Ovim pristupom sudionicima je omogućeno da se osjećaju ugodno dijeleći svoja mišljenja i učeći jedni od drugih. Stvaranje sigurnih prostora u kojima se mogu podijeliti osobna proživljena iskustva, kao što su “iskreni razgovori” koje je u Njemačkoj provela WEA, te postavljanje pitanja o rodnoj ravnopravnosti i demokratskom angažmanu (Diaspora Sem Fronteiras, Portugal) dodatno su pridonijeli poticajnom i uključivom okruženju.

UZAJAMNO UČENJE I MENTORSTVO:

Elementi uzajamnog učenja i mentorstva primijenjeni tijekom svih radionica u osam različitih zemalja pokazali su se korisnima za sudionike. Korištenje tih elemenata sudionicima je omogućilo da uče jedni od drugih, razviju vještine vođenja i pomoglo im je da se aktiviraju u svojim zajednicama. Osim toga, identifikacija mladih voditelja za povezivanje s projektnim partnerima olakšala je transnacionalno uzajamno učenje. To su bili mladi sudionici aktivnosti koji su dobrovoljno preuzeli aktivniju ulogu u projektu surađujući s edukatorima na zajedničkom osmišljavanju aktivnosti kao i na

pripremi sesija uzajamnog učenja tijekom projektnih sastanaka s drugim partnerima. Mentorski programi, kao što je vidljivo iz projekta **osnaživanja mladih: Što me žulja? Tko će to riješiti?** koji je u Hrvatskoj proveo Centar za mirovne studije (CMS), osnažili su mlade da preuzmu aktivne uloge u obrazovanju i angažmanu u zajednici.

PEDAGOŠKI PRISTUPI I ALATI USMJERENI NA DJELOVANJE:

Tijekom provedbe radionica na lokalnoj razini, partnerske organizacije su u svojim aktivnostima primjenjivale pristup usmjeren na djelovanje. Taj je pristup korišten kako bi se sudionicima omogućili promišljanje i provedba konkretnih radnji za rješavanje postojećih problema u njihovim društvima. Korištenje praktičnih alata poput **design thinkinga** koje je **Liga Española de la Educación iz Španjolske** koristila za utvrđivanje postojećih problema u društvu i konceptata **urbanizacije i ekološkog aktivizma koje je koristio ARCI iz Italije**²⁵, sudionike je potaknulo da praktično primijene ono što su naučili na probleme u svom društvu te da razviju kratkoročna i dugoročna djelotvorna rješenja. To je uključivalo aktivnosti u kojima su sudionici imali priliku uključiti se u dijalog s tvorcima politika kako bi izrazili svoje brige, podijelili svoje ideje i sudjelovali u političkim raspravama na lokalnoj razini. Međutim, iako su sudionici bili uključeni u izravnu interakciju s tvorcima politika, integracija njihovih komentara ili preporuka u konkretne političke mjere, kao i nastavak tih dijaloga nisu uvijek bili zajamčeni.

OSIGURAVANJE ZAJEDNIČKOG RAZUMIJEVANJA KONCEPATA MEĐU SVIM SUDIONICIMA I EDUKATORIMA UZ DOVOLJNO VREMENA:

Koncepti poput ekološke tranzicije, međugeneracijske solidarnosti itd., korišteni za rješavanje postojećih izazova u osam različitih zemalja, pokazali su se vrlo učinkovitim. No ti su koncepti složeni i zahtijevaju određeno vrijeme za istraživanje i upoznavanje. Potreba da se **pristup ovim konceptima bolje prilagodi** lokalnom kontekstu i stvarnosti sudionika također je utvrđena kao važan aspekt za smisleno djelovanje. Prije početka radionice, prilagođavanje konceptata lokalnim potrebama sudionicima može pomoći da te koncepte bolje razumiju i lakše povežu sa svojom stvarnošću.

BOLJA EVALUACIJA I DALJNJE PRAĆENJE

Jedno od transverzalnih područja koje zahtijeva poboljšanje u aktivnostima učenja je **uspostavljanje dugoročnih mehanizama daljnjeg praćenja i evaluacije**. Tijekom provedbe aktivnosti na lokalnoj razini, neposredni angažman sudionika u pružanju povratnih informacija na licu mjesta bio je visok, no bilo je izazovno utvrditi i provesti strukturirani plan za procjenu dugoročnog utjecaja aktivnosti na svakodnevni život sudionika i njihovih zajednica. To uključuje mehanizme za kontinuirani i učinkovit angažman sudionika u njihovim zajednicama.

Ciljna skupina – Važnost okupljanja sudionika iz različitih sredina u AKA projektu

U AKA projektu, **okupljanje pojedinaca iz različitih sredina bilo je ključno za poboljšano iskustvo učenja** s ciljem poticanja uključivijih i pristupačnijih zajednica. Tijekom provedbe aktivnosti na nacionalnoj razini, projektni partneri osigurali su uključiv prostor u kojem su se tijekom rasprava razmjenjivale različite perspektive i iskustva, što je sudionicima omogućilo da uče jedni od drugih. Uključivanjem u te rasprave sudionici su se izložili različitim stvarnostima, stječući uvide s kojima se možda nisu susreli u svakodnevnom životu.

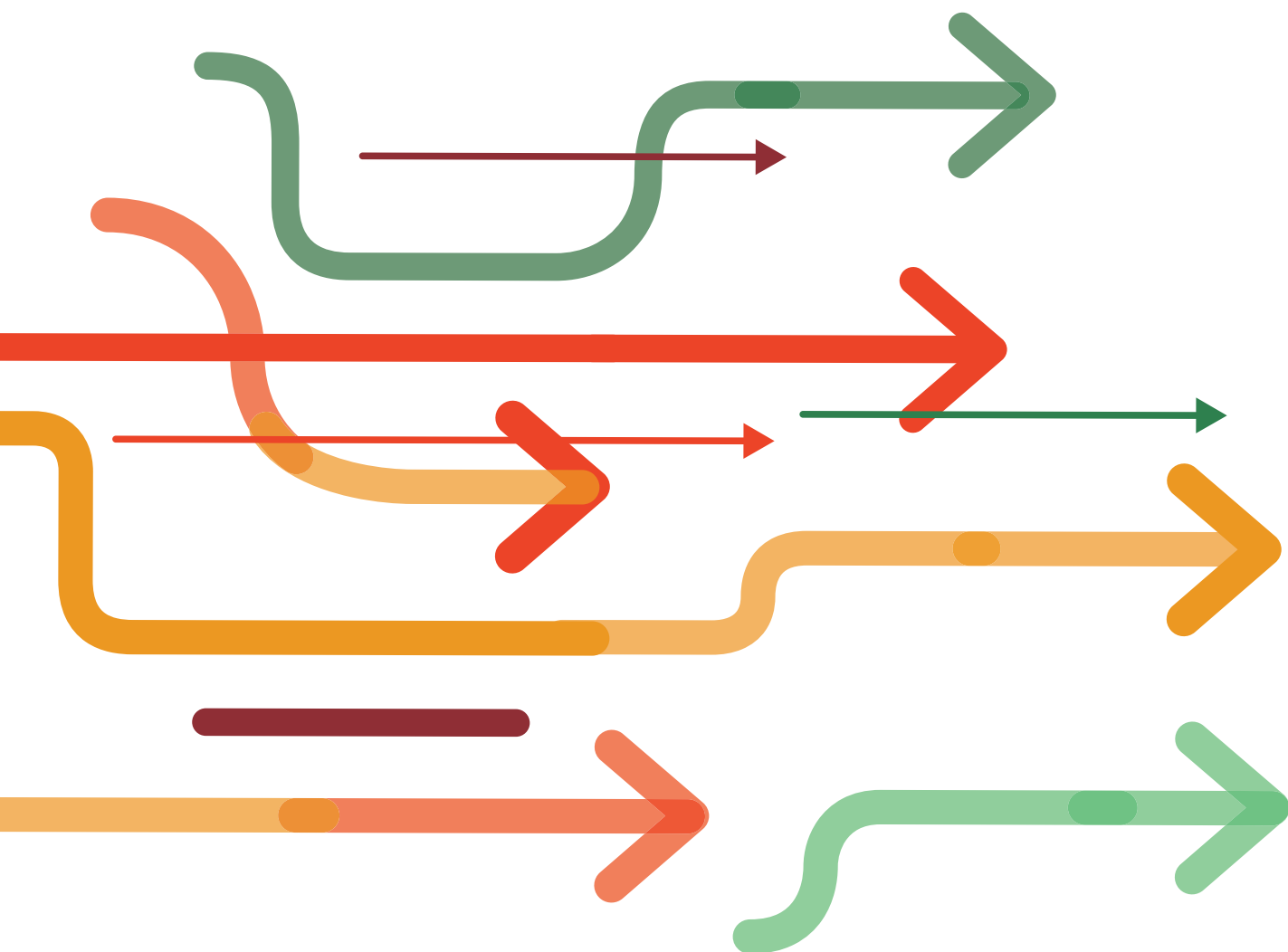
Osim toga, **sudionici iz marginaliziranih skupina osjećali su se osnaženo zbog dijeljenja svojih priča i zbog toga što ih se čulo**, što ih je motiviralo i nadahnulo da preuzmu aktivne uloge u svojim zajednicama. Pokazalo se da okupljanje različitih pojedinaca rezultira sveobuhvatnijim rješenjima za postojeće probleme koji utječu na sve članove društva. Rad, suradnja i provedba aktivnosti u različitim kontekstima u okruženju učenja također su pomogli u uklanjanju određenih stereotipa i predrasuda. To je potaknulo osjećaj prihvaćanja i razumijevanja postojanja različitih kultura, što je ključno za socijalnu koheziju.

Ta raznolikost je temeljna snaga društvenih centara podržanih projektom, s obzirom na to da nadilazi ograničeniji pojam tolerancije i odnosi se na istinsko međusobno razumijevanje. **Kada i sudionici i obrazovni radnici prihvate raznolikost, potiče se uključivost, a raznolikost omogućuje obogaćivanje okruženja za učenje.**

Projekt AKA primarno je bio usmjeren na mlade iz ranjivih skupina, u cilju osiguravanja njihovog aktivnog i smislenog angažmana u njihovim zajednicama. Prema izvješću UNIA-e²⁶ objavljenom 2022. godine, 7310 osoba podnijelo je pritužbe, uglavnom zbog podrijetla, zdravstvenog stanja ili invaliditeta. Etnička motivacija je prvi uzrok diskriminacije u Belgiji. Iz tog se razloga **Pour La Solidarité (PLS)** usredotočila na mlade NEET-ove (Not in Education, Employment, or Training - mladi koji nisu uključeni u obrazovanje, zapošljavanje ili osposobljavanje) u dobi od 18 do 29 godina u regiji Bruxellesa, koji dolaze iz ranjivih skupina uključujući marginalizirane zajednice, zajednice niskog socijalnog statusa, etničke manjine, migrantske zajednice, ili pojedince s lošim školskim uspjehom. Slično tome, u Hrvatskoj se s diskriminacijom suočavaju skupine mladih migrantskog porijekla. Oni često nisu dio vršnjačkih grupa, ostaju u malim, odvojenim zajednicama, nedovoljno su osviješteni o svom potencijalu da utječu na promjene i nemaju politička prava. **CMS** je radio s dvije skupine: motiviranim mladim pojedincima koji bi mogli educirati svoje vršnjake i mladima koji se pokušavaju uključiti u aktivnosti, što je uključivalo i mlade iz migrantskih zajednica. Obje skupine bile su zainteresirane za progresivnu društvenu promjenu. **Diaspora Sem Fronteiras** u svoje je aktivnosti uključila mlade iz ranjivih skupina u dobi od 13 do 32 godine iz Cascaisa, među kojima i srednjoškolce i sudionike programa Educa, programa koji sudionicima pomaže da

razviju kritičko mišljenje, vještine zapažanja i refleksije te mehanizme učenja. Kada su u pitanju izazovi vezani uz ekološku tranziciju, Ceméa primjećuje da u Francuskoj nedostaje prilika i prostora da pojedinci o tome kolektivno raspravljaju i razmjenjuju ideje o mogućim rješenjima i ishodima. Iz tog razloga, Ceméa je u svoje aktivnosti uključila mlade odrasle i odrasle sudionike iz različitih sredina koji su bili pripravnici u socijalnom radu i radu s mladima te obrazovanju o okolišu i održivom razvoju. U Njemačkoj, s usponom krajnje desnih i desnih populističkih stranaka, mladi su postali meta populističke propagande i sadržaja na društvenim medijima, što je dovelo do rastuće tendencije među mladima u Njemačkoj da podržavaju desne i populističke stranke. **WEA** je u svoje aktivnosti, otvorene za pojedince svih dobi i socio-demografskih pozadina, uključila birače koji prvi put glasaju i mlade u dobi od 16 do 25 godina, time osiguravajući kombinaciju sudionika sa i bez iskustva migracije te s različitim obrazovnim pozadinama. **DAFNI KEK** je bio usmjeren na odrasle sudionike u dobi od 18 do 65 godina suočene s različitim oblicima ranjivosti ili uskraćenosti, kao što su nezaposlenost, migracijski/manjinski status (npr. Romi), siromaštvo, problemi povezani s dobi ili nedostatak funkcionalne pismenosti. Tome je tako jer je iz statistika vidljiv pad u stopama sudjelovanja građana koje dosežu 47,17% u konvencionalnim, institucionaliziranim i formalnim procesima političkog sudjelovanja u Grčkoj. Sudionici aktivnosti koje je provela **Liga Española de la Educación** bili su iz različitih sredina, uključujući zaposlene odrasle osobe i studente, zainteresirani za aktivno sudjelovanje u zajednici i pronalaženje rješenja za probleme koji na njih izravno utječu. Liga Española de la Educación je svoje sudionike odabrala na temelju nedavnog istraživanja mladih u regiji Extremadura (LEACP, 2022.), prema kojem je 61,1% ispitanika izjavilo da “su svijetu u kojem živimo potrebne duboke reforme”. Rodna ravnopravnost (44,3 %), socijalna prava i reforme (36,7 %) te znanstvena i tehnološka dostignuća (29,9 %) također su identificirani kao važna pitanja koja je u društvu potrebno mijenjati. ARCI je u svoje aktivnosti uključio mlade u dobi od 9 do 14 godina iz Consulta dei Ragazzi (vijeća mladih) u Fusignaniju (Ravenna), kako bi se pojačala osviještenost o pitanjima povezanim s klimatskim promjenama i njihovim utjecajem na društvo, što obično nije dio obrazovnih programa u Italiji.

**METODOLOGIJE
GGO-A ZA POTICANJE
DRUŠTVENOG DJELOVANJA
I DEMOKRATSKOG
ANGAŽMANA NA LOKALNOJ
RAZINI U OSAM EUROPSKIH
ZEMALJA.**

Na temelju koncepata koje su zajednički dogovorili gore navedeni projektni partneri, korištene su različite metodologije kako bi se uklopili različiti društveni i kulturni uvjeti u osam različitih zemalja i društvenih centara. U sljedećem odjeljku iznesen je pregled različitih GGO metodologija, pedagoških alata i strategija koje su projektni partneri primjenjivali kako bi osigurali aktivno sudjelovanje sudionika na događanjima. Iako ova brošura sadrži zaključke koji se mogu uključiti u različite aktivnosti temeljene na GGO-u s ciljem promicanja njegove upotrebe i razumijevanja, ovaj projekt je potvrdio da se mora uspostaviti **mnoštvo pristupa i alata za različite ciljne skupine i različite svrhe**. Stoga se neprestano pozivamo na skup metodologija, umjesto na jedan statičan pristup GGO-u.

Kako bi se osigurali siguran prostor i interakcija između sudionika, edukatora i svih ostalih relevantnih osoba uključenih u radionice, partnerske organizacije uspostavile su mjere za uključivanje i sigurnost koristeći različite načine i metode, poput dogovora o sigurnosti ili uspostavljanja pravila ponašanja.

**„Ujedinjeni u
raznolikosti“
– GGO metodologije
za raspravu o načinima
borbe protiv strukturne
diskriminacije**

– Pour La Solidarité, Belgija

U cilju uvođenja u ideju **strukturne diskriminacije** i povezanih koncepata, PLS se udružio s belgijskim NVO-om La Coordination Nationale d'Action pour la Paix et la Démocratie²⁷ koji je razvio **pedagoški alat** (“Ma ville, mon quartier”)²⁸ koji za cilj ima propitivanje i dekonstruiranje pojednostavljenog diskursa o integraciji kroz pitanje socio-prostorne segregacije, korištenjem analize fotografija Bruxellesa. Ta prva radionica sudionicima je omogućila da iznesu svoja iskustva, razgovaraju o njima i postave pitanja o diskriminaciji. Ona su grupirana unutar sljedećih kategorija mentalnih mapa: (i) nasilje koje proizlazi iz rasizma; (ii) uloga škola i obrazovnih institucija u jačanju diskriminacije; (iii)

socio-prostorna segregacija i gentrifikacija Bruxellesa, (iv) odgovori na nasilje (v) potencijal za promjenu u raznolikosti i (vi) nasilna policija i nejednakosti u pravosudnom sustavu.

Na temelju toga, fokus druge radionice bio je na **različitim načinima reagiranja na diskriminaciju i nasilje** koji predstavljaju **zajedničke globalne probleme**. PLS se fokusirao na **različite strategije uključivanja i sudjelovanja** pomoću “Desobey!” alata koji pokriva konvencionalne i nekonvencionalne oblike sudjelovanja, uključujući građanski neposluš i nenasilne prosvjede.

Treća i završna radionica sintetizirala je ono što je grupa naučila i bila je posvećena zajedničkom razvoju nekoliko pitanja za raspravu s **lokalno izabranom predstavnicom, Myriem Amrani**, kao jedan od oblika **političkog angažmana**. Njezina osobna pozadina, iskustvo i politički angažman bili su inspirativan primjer za ovu grupu. Tijekom provedbe projekta, imenovana je voditeljicom lokalnog Centra za socijalnu skrb (CPAS).

GGO za „Osvještavanje mladih i dionika iz društvenih i kulturnih područja o ekološkoj tranziciji“

— Ceméa,
Francuska

Sudionici u društvenom centru koji vodi CEMÉA bili su pozvani da izraze svoje potrebe i očekivanja te su radionice po potrebi bile tome prilagođene. Sudionici su, zahvaljujući radu u malim skupinama, bili osnaženi za propitivanje koncepata i tema, kao i za poticanje razmjene, interakcije i kolektivnog razmišljanja tijekom radionice. Takvim pristupom omogućeni su prostor i proces usredotočeni na sudionike.

Jedan od alata korištenih za obrađivanje teme ekološke tranzicije, koji ju je učinio pristupačnijom, bile su Klimatske freske temeljene na izvješćima Međuvladinog panela o klimatskim promjenama.

Mapiranje ciljeva održivog razvoja (SDG-ova)

do 2030. uključivalo je razumijevanje SDG-ova kao “institucionalnog plana za tranziciju”, postavljajući ih u odnos s društvenom ulogom i djelovanjem organizacija i pružajući procjenu njihove moći djelovanja ili ograničenja za ekološku tranziciju. Naposljetku, **istraživanjem načina života s niskom razinom emisija ugljika**, predstavljenim u obliku izložbe, podignuta je razina svijesti o planetarnim granicama i socijalnoj pravdi u ekološkoj tranziciji, te su naglašene potreba promjena naših navika i potreba kolektivnog smanjenja našeg ugljičnog otiska u glavnim područjima: hrana, prijevoz, izgradnja, potrošnja. Ovim alatom uvedeni su i raspravljani koncepti društvenih uloga i ekološke odgovornosti.

GGO za “Integraciju tolerancije”

— WEA, Njemačka

U pripremi i na početnoj radionici u društvenom centru uspostavljenom u Njemačkoj korištene su različite metode, poput oluje ideja i world caféa, kako bi se dogovorile relevantne teme i oblici aktivnosti. To je rezultiralo odabirom određenih tema relevantnih za budućnost mladih i prisutnih u trenutnim javnim diskursima i izbornim kampanjama.

Iz toga su razvijena tri različita formata: prvo, na radionici o socijalnoj uključenosti temeljenoj na toleranciji “iskreni razgovori”, u suradnji s „Hawar

Helpom. E.V.”²⁹, stvoreni su prostori u kojima se različiti ljudi susreću i razvijaju razumijevanje i empatiju prema individualnim pričama i iskustvima drugih. Drugo, “**speed dat-**

ing” s tvorcima politika dovelo je do stvaranja skupa karata s različitim pitanjima, koja su uključivala političke i osobne aspekte. Mladi su se imali priliku povezati s lokalnim tvorcima jedan na jedan i međusobno se upoznati stvarajući nove perspektive o poziciji i životu drugih, na temelju pitanja s karata. Naposljetku, zahvaljujući sesiji **pitanja i odgovora** s Katarinom Barley, vodećom kandidatkinjom za izbore EP -a vladajuće stranke SPD u Njemačkoj, razvijen je pojedinačni format pitanja i odgovora u koji je bila uključena cijela grupa. To je provedeno u suradnji s naprednim školskim tečajem politike, pri čemu su sudionici pridonijeli vlastitim interesom i pitanjima te su sami preuzeli moderiranje.

**GGO za
međugeneracijsku
solidarnost: „Glavni
socijalni izazovi:
međugeneracijska
solidarnost i
cjeloživotno učenje“**

– DAFNI KEK, Grčka

Tijekom početne radionice, edukatorima su predstavljene GGO metodologije i osmišljene su sljedeće radionice o **konceptu ravnopravnog sudjelovanja**. Nakon općeg uvoda o konceptu ravnopravnog sudjelovanja kao temeljnog načela, sudionicima je objašnjen pojam **socijalne pravde** tumačenjem specifičnih životnih scenarija kojima se stimulira njihovo vlastito iskustvo (spol, dob, migracija itd.). Pristup ravnopravnog sudjelovanja zajednički su odabrali voditelji mladih i edukatori tijekom početnog treninga s ciljem osiguravanja ravnopravnog sudjelovanja sudionika u slobodnom izražavanju mišljenja.

Druga radionica bila je usredotočena na solidarnost prema **nejednakostima**. Sudionici su utvrdili strukturne i sistemske korijene nejednakosti i

raspravljali o tome kako solidarnost može poslužiti kao moćan alat za rješavanje tih problema. Treća radionica se bavila **izgradnjom povjerenja u političke institucije** i načinima na koje bi mišljenje stanovnika moglo biti bolje zastupljeno kako bi se pokrenula učinkovita rješenja u korist onih u nepovoljnijem položaju. Osim što je ova radionica sudionicima pomogla da shvate važnost političke zastupljenosti, za cilj je imala i ojačati njihove kapacitete vještinama i znanjem te ih pretvoriti u aktivne građane koji sudjeluju u političkim procesima. Tijekom završnog sastanka, sudionici, uključujući mlade odrasle osobe, imali su priliku sudjelovati u razgovorima o GGO -u s članom Europskog parlamenta i predstavnikom OCD -a. Te su rasprave pomogle sudionicima da shvate važnost GGO-a u bavljenju društveno-političkim izazovima i pokretima usmjerenim na postizanje socijalne pravde i nejednakosti.

GGO za osnaživanje mladih: „Što me žulja? Tko će to riješiti?“

— Centar za
mirovne studije,
Hrvatska

Uvodna radionica organizirana je u sklopu **Mirovnih studija**, programa temeljenog na GGO-u, a tijekom nje su preneseni znanje i informacije, stvoreno je zajedničko iskustvo i angažirana je grupa mladih koji su potom pod mentorstvom osmislili i organizirali uzajamnu edukaciju za mlade iz migrantske zajednice. Jedan od ciljeva programa Mirovnih studija je edukacija o suvremenim nepravdama i socijalnim prijetnjama jednakosti kao što su ekonomska nepravda, kršenja ljudskih prava, pitanja migracija i rodne ravnopravnosti, ratno i poslijeratno nasljeđe. Drugi jednako važan cilj je **stvoriti**

vizije, osnažiti sudionike za preuzimanje aktivnih uloga u progresivnim društvenim promjenama i razvijanje vlastitih aktivnosti i inicijativa te ih podučiti vještinama suradnje i samoorganizacije.

Manja grupa tima Mirovnih studija pripremila je radionicu za mlade: **Što me žulja? Tko će to riješiti?** na temelju iste metodologije i AKA programskog alata. Ta je radionica proizašla iz uvodnog predavanja o globalizaciji i socijalnoj pravdi organiziranog u sklopu programa Mirovnih studija, nakon kojeg su uslijedila tri pripremna sastanka mlade voditeljice i troje zainteresiranih sudionika pod mentorstvom. Početno predavanje imalo je za cilj pružiti im temeljna znanja o globalnim pitanjima koja se odnose na interkulturalizam i pravednu tranziciju. Koristeći programske alate projekta i GGO metodologiju, oni su osmislili radionicu političkog obrazovanja namijenjenu mladima iz migrantskih zajednica, njihovim vršnjacima. Što se tiče sastanka s tvorcima politika, sudionici su imali priliku identificirati institucionalne dionike iz Mreže mladih Hrvatske (MMH) i druge. U tu svrhu organiziran je uvodni sastanak na kojem su se okupili mladi voditelji iz CMS-a, predstavnici MMH -a i mladi s migrantskim iskustvom kao početni korak uključivanja mladih iz migrantskih zajednica u aktivnosti politike mladih koje MMH zagovara na lokalnoj, nacionalnoj i EU razini.

GGO za izgradnju socijalno i ekološki pravednih društava

Liga Española de la Educación
y la Cultura Popular (LEECP),
Španjolska

Društveni centar uspostavljen u Španjolskoj je imao značajnu korist od aktivnog sudjelovanja mladih sudionika radionica. Time je omogućeno bolje iskorištavanje transnacionalnog aspekta uzajamnog učenja tijekom provedbe projekta.

Na uvodnoj radionici sudionici su dobili platformu za raspravu i dijeljenje svojih ideja i iskustava o onome što vjeruju da njihovom rodnom Cáceresu nedostaje da bi ga se moglo smatrati pravednim gradom. Sudionici su redefinirali i grupirali koncepte poput socijalne pravde, ekološke pravde i održivosti. Preuzeli su odgovornost za te definicije, a nakon što je grupa došla do konsenzusa o njima, one su

korištene kao temelj za daljnji rad. Mladi sudionici su zatim informirani o koracima koje Cáceres i EU poduzimaju na lokalnoj razini kako bi podržali pravednu tranziciju u kojoj nitko nije izostavljen i ostalim načinima na koje se ona može podržati.

Što se tiče metodologija, pristup **design thinkinga** je identificiran kao dobro usklađen s GGO-om. Taj pristup omogućuje prilagođavanje tehnika i koncepata bilo kojem problemu kojim se grupa odluči pozabaviti, olakšavajući suradnički i sporazumni rad uz trenutačne pozitivne povratne informacije. Na temelju toga, sudionici su na drugoj radionici koristili metodologije GGO-a i design thinking za pripremu prezentacije koja sadrži sve ideje za poboljšanje koje su planirali predstaviti lokalnim zakonodavcima, kao i objašnjenje načina na koje bi te ideje mogle doprinijeti izgradnji statusa Cáceresa kao socijalno i ekološki pravednog grada.

Treća i posljednja radionica uključivala je razgovor s dva lokalno izabrana predstavnika gradske uprave. Sudionici su naučili kako se uključiti u politički život razmjenjujući pitanja i komentare na svoje prijedloge kako bi gradska uprava mogla odlučiti hoće li ih kratkoročno ili dugoročno usvojiti. Preporuke mladih sudionika ostavile su dubok dojam na lokalne političare, koji su grupi i AKA projektu uputili poziv na sudjelovanje u nadolazećoj javnoj raspravi o sustavima gradskog prometa i mobilnosti.

GGO za podršku tranziciji na održivi gospodarski model

ARCI, Italija

Nakon niza radionica organiziranih u sklopu projekta sa skupinom sudionika uključenih u Consulta dei Ragazzi (vijeće mladih), sudionici su za cilj imali skrenuti pozornost gradskoj upravi na probleme okoliša (poplave itd.). Od siječnja do ožujka 2024. grupa sudionika koja se prijavila za sudjelovanje na projektu sudjelovala je u nizu radionica čiji je cilj bio učiniti ih svjesnijima okoline u kojoj žive i osnažiti ih da zajedno djeluju kako bi postigli održiviji način življenja. Kroz praktične radionice i odlaske na teren koji su pružili iskustvo praktičnog učenja te rasprave pokrenute tijekom aktivnosti, sudionici

su imali priliku učiti o **urbanizaciji i okolišnom aktivizmu**. Radionice su bile organizirane u obliku različitih urbanih odlazaka na teren u cilju da se sudionicima pomogne da nauče o svojoj odgovornosti prema okolišu u kojem žive, kao i o hitnoj potrebi za više zelenih površina za biološku raznolikost i vegetaciju kroz promatranje razvoja urbanih područja i uloge rijeka.

Raspravljajući o problemima u grupama i radeći skupa na zajedničkim ciljevima, osjećali su se osnaženima za preuzimanje aktivne uloge u projektu i razvili su osjećaj odgovornosti i pripadnosti grupi koja dijeli ideale. Sudionici su također imali priliku surađivati s transgeneracijskom publikom tijekom završnog javnog događanja, preuzimajući odgovornost za predstavljanje i dijeljenje onoga što su radili tijekom radionica sa zajednicom i lokalnom upravom.

GGO za podizanje svijesti o rodnoj ravnopravnosti i demokratskom angažmanu

— Diáspora
Sem Fronteiras,
Portugal

Radionice su općenito za cilj imale stvoriti sigurno, dinamično i uključivo okruženje za razvoj pedagoških pristupa. Održana su dva treninga za mlade voditelje s ciljem da nauče i testiraju strategije i aktivnosti prije nego što ih primjene, što je ukazalo na važnost osposobljavanja edukatora. Kako bi pokrenuli rasprave, sudionici su podijelili svoja iskustva vezana uz rodnu ravnopravnost i demokratski angažman.

U cilju stvaranja atmosfere zajednice, društveni centar u Portugalu je s nekima od njih radio na

“**generiranju pitanja**”. Najprije su se fokusirali na sebe i svoje kvalitete. Nakon toga, dok su sjedili u krugu, sudionicima su postavljana pitanja za podizanje razine svijesti o rodnoj ravnopravnosti. Sudionici su zatim podijeljeni u male grupe kako bi raspravljali o tri pitanja o rodnoj ravnopravnosti i demokratskom angažmanu: “**Koje teme želimo podrobnije istražiti?**”, „**Što mislimo da bi se moglo učiniti? Gdje?**”, i “**Što me sprečava da govorim ili sudjelujem u aktivnostima o ovim temama?**”.

Sudionici su na kraju podijelili povratne informacije i razmišljali o budućim radnjama koje bi mogli poduzeti kako bi raspravljene prijedloge pretvorili u konkretne akcije. Kasniji sastanak s lokalnim vlastima, na kojem su sudjelovali razni predstavnici civilnog društva, bio je prilika za mlade sudionike da podijele svoja iskustva i rezultate početnih rasprava o rodnoj ravnopravnosti i demokratskom angažmanu. Taj je sastanak svim sudionicima omogućio i da zajedno razmisle o sljedećim koracima i radnjama koje bi mogli poduzeti u svojim zajednicama kako bi podigli razinu svijest o rodnoj ravnopravnosti u različitim prostorima u kojima su uključeni (osobito sa svojim prijateljima u školi i njihovim obiteljima).

Evaluacija

Projektne partneri koristili su različite načine i tehnike za prikupljanje povratnih informacija od sudionika po završetku različitih radionica na lokalnoj razini. U ovom dijelu brošure istaknute su metode koje su partnerske projektne organizacije koristile za evaluaciju svojih radionica i aktivnosti, a kojima se naglašavaju sličnosti i razlike u njihovim metodama i povratnim informacijama koje su primili. Neke od njih uključuju usmene izvještaje, pisane evaluacije i pojedinačna svjedočanstva.

Projektne partneri istaknuli su vrijednost interaktivnih radionica kojima se potiču **aktivno sudjelovanje i interakcija**. Sudionici su visoko ocijenili te sesije, posebice one na kojima im je omogućeno da podijele svoja osobna iskustva i neposredne probleme zajednice u kojoj žive. Osobito dobro su ocijenjene rasprave o strukturnoj diskriminaciji, društvenim složenostima i osobnim promišljanjima. **Stvaranje sigurnog prostora** za otvoreni dijalog bio je prioritet svih organizacija, a sudionicima je omogućilo da slobodno izraze svoje stavove. U tom sigurnom okruženju, sudionici su imali priliku razviti svoje ideje i pronaći načine da te ideje po završetku radionica pretvore u konkretne aktivnosti. Edukatori su se usredotočili na pomaganje sudionicima u **primjeni znanja stečenog na tim radionicama u njihovom vlastitom kontekstu**, identificirajući djelotvorne korake, razvijajući konkretne planove i potičući ekološke prakse. Tijekom provedbe aktivnosti često su korištene interaktivne i uključive metode. Te su metode omogućile kritičko razmišljanje, učenje dijeljenjem i aktivno sudjelovanje, tako čineći radionice učinkovitijima i utjecajnijima.

Unatoč ovim sličnostima, metode evaluacije razlikovale su se među projektnim partnerima. Na primjer, PLS je koristio usmeno izvješćivanje kako bi se pobrinuo da su sudionici slobodno izrazili svoja mišljenja o aktivnostima, Ceméa je kombinirala pisane i usmene povratne informacije, WEA je pojedinačno primala povratne informacije i koristila multimedijske materijale (videozapise, fotografije) kao inovativan pristup. Nadalje, Diáspora Sem Fronteiras postavila je pitanje koje potiče na razmišljanje: “Koji je sljedeći korak za poduzeti?” kako bi sudionici razmislili o aktivnostima koje bi mogli poduzeti da prijedloge s radionica pretvore u stvarnost.

Dinamika među sudionicima također je varirala, pri čemu je DAFNI KEK utvrdio da su stariji sudionici bili pričljiviji i utjecali na rasprave, dok je LEECP bio suočen s izazovom pohađanja i zaključio da su manje grupe učinkovitije. S druge strane, PLS je uočio teškoće u uključivanju mladih pojedinaca (NEET-ova) u političke koncepte zbog njihovih neposrednih životnih briga. Ceméa je bila suočena s izazovom da složene ekološke koncepte učini manje teoretskim i pristupačnijim sudionicima. WEA je naišla na logističke poteškoće u koordinaciji velikih događanja i komunikaciji s više organizacija.

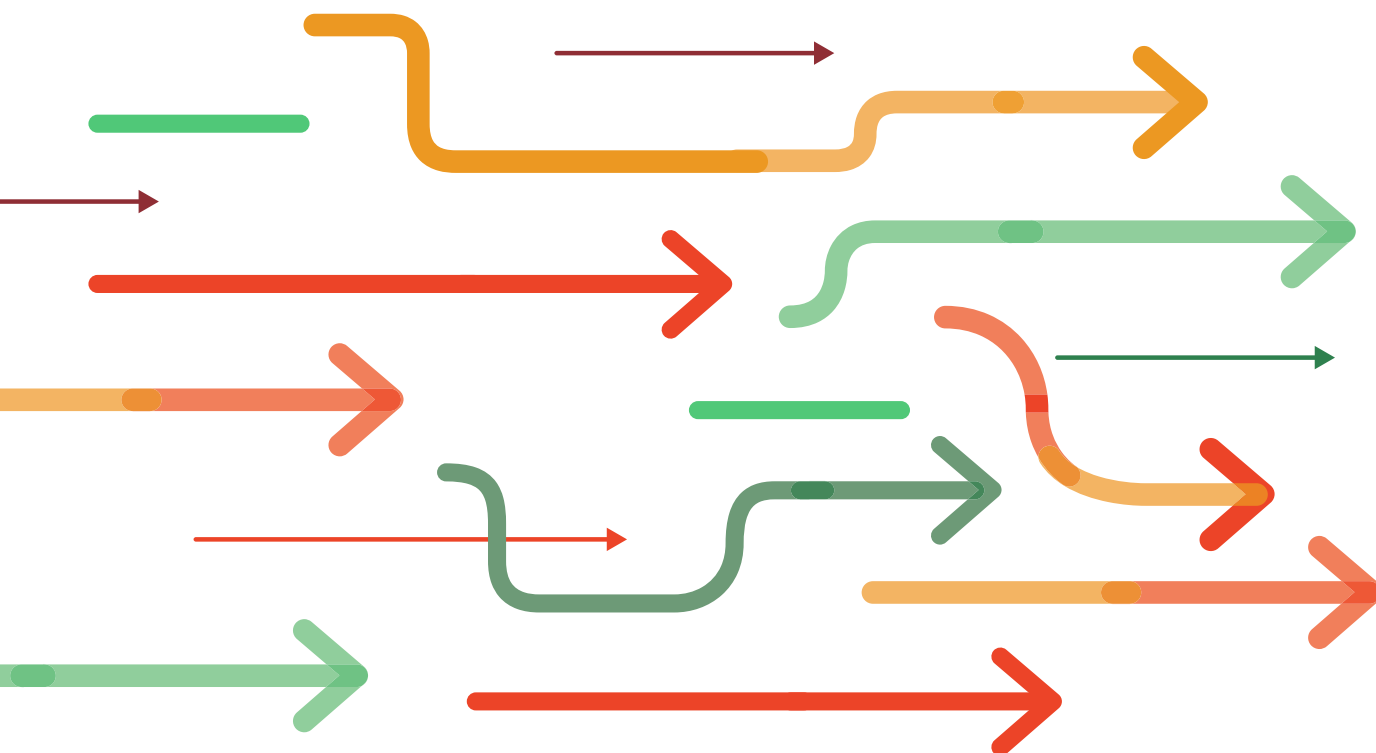
Unatoč tim izazovima, ishodi i vidljivi učinak bili su značajni. Na primjer, PLS je otkrio da je to iskustvo bilo transformativno i za edukatore i za sudionike, ističući potencijal za zagovaranje. Ceméinim sudionicima svidjela se primjena praktičnih alata kao što su **analiza fotografija**, **mapiranje SDG-ova** i **Klimatske freske** za rješavanje okolišnih izazova, dok je WEA uspostavila nove mreže i dugoročnu suradnju za provedbu budućih događanja. Nadalje, sudionici DAFNI KEK-a cijenili su prostor i priliku da izraze svoje brige o temama kao što su socijalna složenost i proces donošenja odluka u EU-u, koje inače često nemaju.

Zaključno, projektni partneri prilagodili su svoje metode potrebama i kontekstu svojih sudionika, iako je važnost povratnih informacija, angažmana, relevantnosti, sigurnosti i osnaživanja bila postojana tijekom svih ovih evaluacija. Ovom raznolikošću u metodama i fokusu naglašava se prilagodljivost i višestruka priroda primjene GGO-a.

ŠEST KORAKA ZAKLADE SOLIDAR ZA PROVEDBU GGO-A

Projektne partneri u osam zemalja: **Belgiji, Francuskoj, Njemačkoj, Grčkoj, Hrvatskoj, Španjolskoj, Italiji i Portugalu** uspješno su primijenili brojne GGO metodologije za rješavanje različitih društvenih, okolišnih i gospodarskih izazova. Te različite prakse proizašle su iz zajedničkog razumijevanja definicija i koncepata globalnog građanskog obrazovanja koje je svakoj partnerskoj organizaciji omogućilo da obogati metodologije za transformativno učenje temeljeno na neformalnom obrazovanju kojim su već ovladali. Prakse su pokazale učinkovitost interaktivnih aktivnosti usmjerenih na sudionike u poticanju demokratskog sudjelovanja, posebice među mladima i skupinama koje se vjerojatno neće uspjeti uključiti u formalno obrazovanje. Na temelju ovih različitih metodologija, SOLIDAR je razvio sljedećih **šest koraka** za GGO, usmjerenih na uključivanje najboljih praksi u jedinstven, održiv i prilagodljiv način univerzalno primjenjiv u različitim kontekstima za postizanje utjecajnih ishoda učenja. Ova metodologija je rezultat kolektivnog promišljanja projektnih partnera o uspješnim elementima njihove prakse u osam europskih zemalja.

U nastavku su navedeni koraci prepoznati kao uspješni za provedbu aktivnosti učenja temeljenih na GGO-u.

KORAK 1 PROCJENA POTREBA

Procjena potreba jedan je od načina utvrđivanja potreba i interesa određene skupine. Ta se procjena može provesti u različitim oblicima. Početne ankete (otvorene i zatvorene, pitanja s višestrukim izborom), intervjui i fokusne grupe mogu pomoći da se GGO radionice, konferencije, događaji itd. odgovarajuće prilagode potrebama sudionika. Te tehnike pomažu u određivanju zahtjeva, preferencija i očekivanih ishoda učenja sudionika, jamčeći da su im informacije zanimljive i da odgovaraju njihovim potrebama.

KORAK 2 POZADINSKO-KONTEKSTUALNO ISTRAŽIVANJE

Nužno je razumjeti društveno-političko okruženje područja/zajednice u kojima će se GGO metodologije primjenjivati. To uključuje istraživanje dinamike lokalne zajednice te identificiranje izazova i prilika. Takvo kontekstualno znanje pomaže prilagoditi aktivnosti na način da odgovaraju iskustvima i okruženjima sudionika u stvarnom svijetu.

KORAK 3 SVEBUHVATNO OSPOSOBLJAVANJE EDUKATORA

Edukatori bi trebali proći temeljito osposobljavanje o GGO metodologijama i specifičnim alatima kao što su analiza fotografija, design thinking i interaktivne radionice (ili drugima koji najbolje odgovaraju odabranom kontekstu). Takvo osposobljavanje ih oprema vještinama i znanjem potrebnima za učinkovito provođenje radionica koje uključuju i osnažuju sudionike.

Edukatorima treba osigurati sva potrebna sredstva i materijale potrebne za organizaciju radionica. To može uključivati materijale, vizualna pomagala i digitalne alate koji podržavaju interaktivna i uključiva iskustva učenja, ali što je najvažnije, ti materijali ne bi trebali biti koncipirani na fiksna način, već ih treba osigurati na temelju potreba koje je edukator izrazio nakon što je prošao osposobljavanje.

KORAK 4 STRUKTURA RADIONICE

Kako bi se osigurala uspješnost radionica, preporučuje se uspostavljanje strukturiranog, ali fleksibilnog okvira koji pruža sigurnost, razumijevanje, prostor za zajedničko stvaranje i izravan kontakt s relevantnim dionicima, poput tvorca politika. Sljedeći koraci iznose idealnu strukturu radionice za primjenu GGO-a.

- ➔ **Dogovor o radu:** Od ključne je važnosti sa sudionicima i edukatorima na početku radionice uspostaviti dogovor o radu. Taj neformalni dogovor postavlja pravila ponašanja prilikom interakcije, osiguravajući prostor za učenje pun poštovanja i podrške u kojem se svi osjećaju ugodno izraziti svoje misli i ideje.
- ➔ **Osiguravanje zajedničkog razumijevanja koncepata među svim sudionicima i edukatorima:** Prilikom provođenja aktivnosti učenja, korisno je sudionicima dati jasna objašnjenja pojmova kako bi se osiguralo da svi imaju jednako razumijevanje ključnih pojmova. To sudionicima omogućuje da se konkretnije povežu s aktivnošću i da u nju se aktivno uključe. To se može postići kroz uvodne sesije radionice.
- ➔ **Stvaranje oblika i sadržaja u suradnji sa sudionicima:** Jednom kada je osigurano zajedničko razumijevanje koncepata, oblik i sadržaj radionice osmišljavaju se u suradnji sa sudionicima kako bi se osiguralo da sadržaj odgovara njihovim potrebama i stvarnostima. Takvim participativnim pristupom osigurava se sudjelovanje sudionika u radionici od ranih faza utvrđivanja aktivnosti i definiranja ishoda učenja radionice. Uključivanjem sudionika u procese zajedničkog stvaranja, radionica postaje relevantnija, zanimljivija i stvara osjećaj odgovornosti.
- ➔ **Prilagodljivost na temelju povratnih informacija sudionika tijekom provedbe:** Tijekom provedbe radionice edukatori trebaju prikupljati povratne informacije od sudionika u različitim fazama radionice i biti spremni po potrebi prilagoditi sadržaj i oblik. Redovite provjere i prikupljanja povratnih informacija mogu pomoći utvrditi područja koja treba prilagoditi potrebama i interesima sudionika.
- ➔ **Prednosti izravnog kontakta s tvorcima politika/dionicima povezanih s temom koja se obrađuje u aktivnostima:** Osiguravanje izravne interakcije između sudionika i tvorca politika ključno je za međusobno učenje, umrežavanje i razmjenu iskustava. Ono sudionicima pomaže da nauče više o relevantnim događanjima u području politike i potiče razvoj njihovih vještine zagovaranja. Time se uspostavljaju načini za dugoročno i održivije provođenje tih dijaloga kako bi se osiguralo da se pri kreiranju politika u obzir uzme doprinos sudionika.

KORAK 5 DALJNJE PRAĆENJE I ODRŽIVOST

Kako bi se osigurala održivost rezultata radionica, važno je ostati uključen i podržati tekuće aktivnosti. Za kontinuiranu interakciju i suradnju među sudionicima razmotrit će se sljedeći koraci koji za cilj imaju osigurati sustavno daljnje praćenje i održivost.

Uspostavljanje mreža: Cilj stvaranja mreža uzajamnog učenja je održavanje angažmana i podrške tekućim aktivnostima. U te mreže mogu biti uključeni sudionici, edukatori i drugi relevantni pojedinci koji dijele iste vrijednosti i interese. Takva kontinuirana razmjena iskustava, najboljih praksi i resursa može pomoći u održavanju angažmana sudionika.

Redoviti sastanci uživo ili online: Drugi način osiguravanja kontinuirane interakcije i suradnje među sudionicima je organiziranje redovitih sastanaka (uživo/online) za sudionike. Ovi neformalni sastanci mogu se organizirati uživo ili online kako bi se sudionicima omogućilo ponovno povezivanje i razmjena informacija.

KORAK 6 OSIGURANJE KVALITETE

Evaluacija: Kako bi se zajamčila učinkovitost i održivost obavljenog posla, ali i kao referenca za daljnji učinak, ključno je primijeniti mehanizme redovitog prikupljanja povratnih informacija za procjenu učinka radionica i napraviti potrebne prilagodbe na temelju doprinosa sudionika. Osim toga, provodit će se periodične evaluacije za mjerenje dugoročnog utjecaja aktivnosti na sudionike i zajednicu.

Anketa za povratne informacije: U roku od dva do tri radna dana nakon održavanja radionice, sudionicima treba poslati anketu za povratne informacije kako bi se procijenio učinak radionica i napravile potrebne prilagodbe na temelju doprinosa sudionika.

Osiguranje kvalitete Kako bi se procijenio dugoročni učinak i korisnost aktivnosti za njihov svakodnevni rad ili zajednicu, može se provesti periodična evaluacija (neobavezno).

ZAKLJUČCI

Projekt AKA for Active Citizens bio je obogaćujuće putovanje učenja za sve uključene strane. Izravni korisnici aktivnosti koje su promovirane zahvaljujući ovom projektu sufinanciranom od strane CERV-a bili su prvenstveno sudionici, no i edukatori i organizacije uključene u izgradnju društvenih centara imali su priliku učiti od svojih transnacionalnih partnera, kao i od samih sudionika. Ovaj projekt je partnerima s puno iskustva u neformalnom obrazovanju za demokratski angažman omogućio da usavrše svoje metodologije i prakse, učeći jedni od drugih i zajednički definirajući pristup provođenja globalnog građanskog obrazovanja.

Koncept GGO-a definira ciljeve kojima streme aktivnosti članova zaklade SOLIDAR: osnaživanje sudionika, stvaranje transformativnih prostora za učenje, zajedničko kreiranje pristupa usmjerenih na sudionike, istovremeno podižući svijest o međusobnoj povezanosti današnjih društava što rezultira aktivnostima za socijalnu pravdu. Upravo je taj na vrijednostima temeljen pristup inspirirao aktivnosti opisane u ovoj brošuri, s ciljem ispitivanja alata i praksi te dijeljenja rezultata sa zajednicom obrazovnih djelatnika koji su zainteresirani za promicanje transformativnih mogućnosti učenja.

Ti rezultati podrazumijevaju svjesnost o tome da je obrazovanje putovanje koje nikada ne prestaje, i da pored uključivanja sudionika u sukreiranje aktivnosti, edukatore također uvijek treba smatrati dijelom zajednice učenja i treba im pružiti odgovarajuća sredstva za razvoj njihovih edukativnih projekata. Kao što je prikazano u ovoj brošuri, aktivnosti globalnog građanskog obrazovanja su one u kojima su metodologija i sadržaj prostora za učenje zajednički osmišljeni. Praksa dogovora o sigurnosti, zajedničko definiranje ciljeva radionica i kontinuirano traženje povratnih informacija za osiguravanje kvalitete, primjeri su ustrajnih napora koji se moraju ulagati kako bi se omogućilo iskustvo učenja koje rezultira osnaživanjem. Ali ti se naponi isplate: od 500+ izravno uključenih sudionika, većina ih je izrazila interes da se po prvi put uključe u političke debate. Kroz te napore sudionici su podržani u propitivanju vlastitih predrasuda i prepoznavanju različitih slojeva različitosti od kojih su društva sačinjena, te u zajedničkom identificiranju načina prevladavanja strukturne diskriminacije i izazova socijalne pravde. S pravom možemo pretpostaviti da su te aktivnosti imale trajan učinak, jer su zapalile onu početnu iskrinu interesa neophodnu za angažman u zajednici i njezinoj budućnosti.

Radionice globalnog građanskog obrazovanja bile su raznolike su u i po pitanju oblika i strukture. WEA je koristila **speed dating i sesije pitanja i odgovora** kako bi pokrenula dijalog između sudionika i tvoraca politika, dok je DAFNI KEK koristio oblik **world caféa** kojim je sudionicima pružena prilika da promisle nekoliko pitanja. CMS je u svojim aktivnostima promovirao umjetnost, stvarajući jedinstvenu harmoniju **umjetnosti i aktivizma**, time osnažujući sudionike da koriste svoju maštu i kroz umjetnost razviju rješenja za postojeće probleme u svojim društvima. ARCI se usredotočio na praktične aktivnosti poput **gerilskog vrtlarstva**, time sudionicima omogućivši da se upoznaju s koncep-

tom okolišnog aktivizma i uče o njemu. Mladi sudionici su posebno uživali u prilici da sudjeluju u raspravama s lokalnim upraviteljima o problemima vezanim uz okoliš. Liga Española de la Educación (LEECP) raspisala je otvoren poziv za GGO radionice, a metodologija **design thinkinga** ocijenjena je vrlo korisnom, kao sredstvo koje sudionicima pomaže da kolektivno redefiniiraju koncepte poput socijalne pravde, okolišne pravde i održivosti. Ova brošura je za cilj imala pružiti konkretne alate, pristupe, definicije i korake koje treba poduzeti kako bi se zajednicu djelatnika u obrazovanju podržalo u upoznavanju s globalnim građanskim obrazovanjem i potaklo da ga počnu primjenjivati ili da dalje razvijaju različite metodologije. Unatoč tome, njezini ciljevi su ostvareni samo ako su čitatelju pomogli da preispita važnost ovih pitanja, kao i preciznog osmišljavanja prostora za učenje te promicanja obrazovanja temeljenog na vrijednostima. U skladu s duhom globalnog građanskog obrazovanja, projektne partnere raduje njezino korištenje, testiranje, osporavanje i poboljšavanje.

A sada, što dalje? Centar za učenje zaklade SOLIDAR³⁰

Temelji postavljeni projektom AKA for Active Citizens za društvene centre uspostavljene u protekle dvije godine i povezane metodologije nastavit će informirati i inspirirati članove SOLIDAR-a i njihove partnere. Ova brošura je dio Centra za učenje zaklade SOLIDAR, online knjižnice za prikupljanje studija slučaja, alata i drugih multimedijских materijala za učenje o politikama i praksama. To je prostor osmišljen za edukatore i sudionike u kojemu mogu istražiti resurse koji im mogu pomoći u stvaranju, razvoju ili obogaćivanju njihovog cjeloživotnog učenja.

Zaklada SOLIDAR i njezini članovi i partneri razvijaju niz izvora za promicanje globalnog građanskog obrazovanja. Za više informacija o tome, molimo vas da istražite našu internetsku stranicu www.solidar.org! Pridružite se našoj zajednici i pronađite dokumente o politikama, preglede politika, alate za osposobljavanje i još mnogo toga!

Endnotes

- 1 <https://www.solidar.org/project/aka/>
- 2 <https://www.solidar.org/about-solidar-foundation/>
- 3 <https://www.arci.it/>
- 4 <https://cemea.asso.fr/>
- 5 <https://www.cms.hr/en/o-cms-u-tko-je-tko/cms>
- 6 <https://kekdafni.gr/>
- 7 <https://www.instagram.com/diasporas.pt/>
- 8 <https://ligaeducacion.org/>
- 9 <https://www.pourlasolidarite.eu/en>
- 10 <https://www.we-akademie.de/>
- 11 Frank, Andrei & Gambardella, Elisa. Global Citizenship Education. SOLIDAR Foundation Policy Paper. Accessible at: <https://www.solidar.org/publications-page/citizenship-and-lifelong-learning-monitor-2020/>
- 12 Andreotti, Vanessa (2006). Soft versus critical global citizenship education. Policy & Practice: A Development Education Review, Vol. 3, Autumn, pp.40-51. Accessible at: <https://www.developmenteducationreview.com/issue/issue-3/soft-versus-critical-global-citizenship-education>. Last accessed 8 March 2023
- 13 <https://science.nasa.gov/climate-change/>
- 14 <https://www.eea.europa.eu/en>
- 15 <https://www.ipcc.ch/reports/>
- 16 <https://sdgs.un.org/goals>
- 17 <https://www.coe.int/en/web/digital-citizenship-education/active-participation#:~:text=Active%20participation%20includes%20the%20competences,democratic%20cultures%20they%20live%20in>
- 18 <https://en.wikipedia.org/wiki/Artivism>
- 19 https://www.solidar.org/system/downloads/attachments/000/000/181/original/67_solidar_nfil_development-3.pdf?1457601260
- 20 According to Paul C. Gorsky, 20009
- 21 https://www.un.org/esa/socdev/unyin/documents/egm_unhq_oct07_bengtson.pdf
- 22 Merriam-Webster, "Intersectionality", <https://www.merriam-webster.com/dictionary/intersectionality>
- 23 <https://unsceb.org/topics/inequalities>
- 24 See the section on SOLIDAR Methodology(ies) for further information on these approaches and tools.
- 25 See the section on SOLIDAR Methodology(ies) for further information on these approaches and tools.
- 26 <https://www.unia.be/fr/articles/discrimination-belgique-2022>
- 27 <https://www.cnapd.be/>
- 28 <https://www.cnapd.be/sinformer/publications/outils-pedagogiques/ma-ville-mon-quartier/>
- 29 <https://www.hawar.help/en/project/truth-talks/>
- 30 <https://www.solidar.org/resources/training-materials/>

A K A
Active Citizens

solidar
FOUNDATION

A K A ■ ■ ■ ■
Active Citizens ■

Sufinancira
Europska unija

Financirano sredstvima Europske unije. Izneseni stavovi i mišljenja su stavovi i mišljenja autora i ne moraju se podudarati sa stavovima i mišljenjima Europske unije ili Europske izvršne agencije za obrazovanje i kulturu (EACEA). Ni Europska unija ni EACEA ne mogu se smatrati odgovornima za njih.